

Ceramica Latène din situl Ilișua

– caracteristici geoarheologice și arheometrice

Marius HORGA
Lucreția GHERGARI

Cuvinte cheie: ceramică arheologică, Laténul geto-dacic, situl Ilișua – nordul României, caracterizare petro-mineralogică, microscopie polarizantă, difractometrie de raze X, materie primă, modelare, ardere.

Keywords: archeological ceramics, Geto-Dacian Latène, Ilișua site – northern Romania, mineralogical-petrographical characterization, polarising microscopy, X-ray diffraction, raw materials, modelling, firing.

Introducere

Cercetările de profunzime efectuate asupra ceramicilor arheologice cu metode și tehnici utilizate în studiul rocilor și mineralelor conduc la descifrarea a numeroase aspecte legate de tehnologia aplicată, de materia primă utilizată și uneori chiar de ocurențele folosite. Studiile întreprinse în prezenta lucrare se referă la ceramica Latène de la Ilișua deosebit de importantă pentru locul ei în context regional și istoric.

Cultura Latène corespunde celei de a doua părți a epocii fierului (mijlocul secolului V a.Chr. – 100 p.Chr.), acoperă spațiul "barbar" al Europei și se caracterizează prin generalizarea metalurgiei fierului, răspândirea roții olarului, dezvoltarea meșteșugurilor și consolidarea aristocrației tribale. La constituirea și propagarea civilizației Latène rolul de vehicul a revenit triburilor celtice. Locul de baștină al acestei populații se află în bazinele superioare ale Rinului și Dunării, de unde se extind până în insulele britanice, Peninsula Iberică, nordul Italiei și înspre est până pe teritoriul Poloniei și României de astăzi, apoi în Peninsula Balcanică și Asia Mică. Tot acest imens teritoriu a intrat, într-o perioadă sau alta, în forme diverse, sub stăpânirea celților.

În spațiul intracarpatic celții au exercitat o dominație politico-militară începând din secolul IV până în secolul II a. Chr., influențând într-o măsură importantă civilizația geto-dacilor, în a cărei cultură materială se perpetuează însă într-o mare măsură formele locale, de factură hallstättiană. Procesul de laténizare a culturii geto-dacice început în prima jumătate a veacului al IV-lea se va desăvârși abia o dată cu dispariția dominației celtice în secolul al II-lea.

Laténul geto-dacic a fost împărțit în două etape: prima (400 – 150 a.Chr.), cea de cristalizare a civilizației de tip Latène, și o a doua (150 a.Chr. – 106 p. Chr.) de uniformizare și răspândire a ei pe tot teritoriul Daciei. Prima etapă a fost departajată la rândul ei în două faze: IA (400 – 250 a.Chr.), caracterizată prin pătrunderea celtică, apariția ceramicii autohtone lucrate la roată și apariția primelor emisiuni monetare locale și IB (250 – 150 a.Chr.), cea în care se constituie civilizația de tip Latène geto-dacic, apariția monetăriei dacice, constituirea unor formațiuni politice autohtone și asimilarea celților.

Civilizația dacică clasică dintre mijlocul secolului II a.Chr. și cucerirea romană se manifestă printr-o mare uniformitate pe întreaga arie locuită de către această populație, formând o civilizație distinctă de cea a ariilor culturale contemporane.

Bazinul Someșului Mare s-a aflat în zona de dominație celtică încă din primele decenii a secolului al IV-lea a.Chr., după cum o dovedesc cele mai timpurii morminte din necropola celtică de la Fântânele "Dâmbu Popii"¹. Numărul mare de morminte de la Fântânele, Galații Bistriței, Dipșa, Archiud, Cepari, Orosfaia² pledează pentru

---

1 Crișan, 1975.

2 Vaida, 2007.

Marius Horga

Complexul Muzeal Județean Bistrița-Năsăud
e-mail: horgaro@yahoo.com

Lucreția Ghergari

Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca
e-mail: lucretia.ghergari@ubbcluj.ro

existența unui centru de putere celtic în regiune, iar prezența ceramicii de factură autohtonă și răspândirea incinerăției la această populație dovedesc un proces de aculturație, care va marca lumea autohtonă în perioada următoare dispariției dominației celtice, la mijlocul secolului II a.Chr.

Pentru etapa următoare consemnăm o serie de așezări și descoperiri care dovedesc consolidarea și creșterea forței comunităților dacice în regiune. Așezări precum cele de la Archiud, Sângeorzu Nou, Dipșa, Bistrița, Șopteriu, Țagu, Ocnița, Târpiu³, emisiuni monetare de tip Tonciu și Prundu Bârgăului ori fortificațiile ridicate încă în secolul al II-lea a.Chr. la Dumitrița, Beclean sunt argumente în favoarea întăririi comunităților dacice și constituirea unor formațiuni tribale de care ele se leagă.

Date generale asupra localizării sitului

Așezarea dacică de la Ilișua (județul Bistrița-Năsăud) este situată pe versantul stâng al Văii Ilișua, pe terasa înaltă din partea dreaptă a râului Someșul Mare (fig. 1, 2)⁴; urme dacice sunt semnalate și pe amplasamentul castrului roman⁵. Săpăturile la cele două obiective au dus la descoperirea mai multor complexe cu un inventar, mai ales ceramic, interesant și semnificativ pentru locuirea care este centrată pe cel de-al doilea secol a.Chr. Între locuirea Latène și instalarea taberei militare romane respectiv constituirea vicusului militar se constată un hiatus de cel puțin două secole. Prezența ceramicii lucrate cu mâna, de factură locală, dacică, în nivelurile de locuire romană din castru dovedesc contactele și integrarea localnicilor în viața economică a provinciei.

Din punct de vedere geologic, zona în care se află situl arheologic Ilișua este alcătuită din sedimente miocene (badeniene, sarmațiene) și cuaternare. Rocile sedimentare sunt reprezentate de argile, argile calcaroase, gresii, tufuri, nisipuri, pietrișuri și sare⁶ (Fig. 1).

Probe și metode de analiză

Materialul ceramic studiat în prezenta lucrare este format din 10 probe (2-11, Fig. 3), reprezentând fragmente de pereți de vase ce provin din așezarea Latène (sec. II a.Chr.), situată la cca 200m vest de castru, în apropierea termelor romane (Fig. 2). Materialul ceramic face parte din colecția Complexului Muzeal Bistrița-Năsăud și ne-a fost pus la dispoziție de către cercetătorul dr. Corneliu Gaiu.

Tehnicile de investigație au constat în observații macroscopice la lupa binoculară Nikon SMZ 660 (în lumină artificială) și microscopice pe secțiuni subțiri, utilizând microscopice optice de transmisie în lumină polarizată de tip Yenapol și Nikon SMZ 660 cu o cameră digitală COOLPIX 995. Determinarea porozității aparente s-a realizat cu o balanță hidrostatică digitală Mettler Toledo CB 203 pe baza metodologiei descrise de Shepard (1976). Fiecare fragment ceramic, după o prealabilă uscare în etuvă la 50°C, a fost cântărit în aer (A), în apă (B), apoi după o fierbere de 3-4 ore în apă distilată s-a cântărit din nou în apă (C). Pentru calculul porozității aparente s-a aplicat următoarea formulă de calcul:

$$Pa = (C-A)\rho_{a35^{\circ}C} \times 100 / (A-B)\rho_{a20^{\circ}C}$$

unde: **Pa** este porozitatea aparentă în %; A = masa probei în aer; B = masa probei în apă; C = masa probei în apă după fierbere; $\rho_{a20^{\circ}C}$ = densitatea apei la temperatura de 20°C, cu valoarea de 0,99823; $\rho_{a35^{\circ}C}$ = densitatea apei la temperatura de 35°C, cu valoarea de 0,99406. Densitatea apei corespunde temperaturii la care are loc determinarea.

Investigațiile difractometrice s-au realizat cu ajutorul unui difractometru de raze X de tip Bruker D8 Advance cu radiație CuK_{α} cu $\lambda=1,54055\text{\AA}$ și monocromator de C, utilizând metoda pulberii (câteva grame de probă s-au mojarat în mojar de agat iar pulberea obținută a fost tasată în cavitatea probei).

Macroscopie. Ceramica Latène de la Ilișua (Fig. 3), pe baza observațiilor realizate cu lupa binoculară, se încadrează grupelor de finețe semifin (probele 2, 3, 4, 5, 7, 8, 10) și grosier (6, 9, 11) din cauza prezenței incluziunilor de tipul ceramoclastelor și litoclastelor, cu dimensiuni de până la 3 mm. Pereții ceramici sunt în

3 Dănilă, 1989, *possim*.

4 Gaiu, 2000.

5 Protase et al., 1997a,b

6 Răileanu et al., 1967.